

ضرورت‌ها و راهبردهای توسعه گردشگری ساحلی مبتنی بر مطالعات نظری؛ مورد مطالعه شهرستان بندرلنگه

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۱

کد مقاله: ۴۸۸۳۱

صدیقه محمودی^{۱*}، عباس مرادی^۲

چکیده

مناطق ساحلی و دریایی به دلیل شرایط خاص و بی‌نظیری که از لحاظ اقلیمی دارند می‌توانند بستری برای فعالیت‌های گردشگری فراهم نمایند. کشور ایران به دلیل برخورداری از سواحل شمالی و جنوبی ظرفیت‌های بسزایی در جذب توریسم دریایی دارند و در این بین منطقه ساحلی شهرستان لنگه به دلیل مجاورت با آب‌های خلیج فارس همه ساله پذیرای گردشگران مختلف از اقصی نقاط کشور می‌باشد، با این حال با وجود پتانسیل‌های بالقوه فراوان، هنوز به نحو مطلوبی از این ظرفیت‌ها استفاده نشده است. با توجه به اهمیت توجه به مقوله گردشگری و لزوم حفظ پایداری این مطالعه با رویکرد نظری مبتنی بر مطالعات انجام شده و تطبیق آن با مناطق ساحلی شهرستان لنگه، اقدام به تبیین ضرورت‌ها و راهبردهای توسعه گردشگری ساحلی نمود، در واقع، در مطالعه حاضر، ارائه راهبردهایی به‌منظور توسعه گردشگری ساحلی و دریایی در شهرستان بندرلنگه مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. اهمیت گردشگری ساحلی و دریایی و جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی با تأکید بر مناطق ساحلی شهرستان بندرلنگه معرفی شد و در نهایت بر اساس مطالعات انجام شده و انطباق آن با محدوده مطالعاتی، راهبردهای مشخص شد که از جمله این راهبردها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد، لزوم آموزش مدیران و کارکنان حوزه گردشگری در رابطه با نحوه بهره‌مندی از ظرفیتهای گردشگری ساحلی، برگزاری کارگاههای توجیهی و مشارکتی برای ذینفعان، کنشگران و کارشناسان حوزه گردشگری، تامین سرمایه‌های لازم برای تقویت زیرساخت‌ها و استفاده از بسترهای ارتباطی برای معرفی مناطق از مهمترین راهبردهای توسعه گردشگری ساحلی می‌باشد.

واژگان کلیدی: گردشگری ساحلی، گردشگری پایدار، ضرورت‌ها، راهبردهای گردشگری

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ژئوتوریسم، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، هرمزگان، ایران

۲- عضو هیئت علمی، روه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، هرمزگان، ایران

سواحل دریا و اقیانوس‌ها به دلیل برخورداری از جاذبه‌ها و پدیده‌های بی‌نظیر طبیعی و همچنین در کنارهم قرارگیری محیط خشکی و آبی از گذشته‌ها تا کنون مورد توجه انسان‌ها و به‌خصوص گردشگران بوده است. براساس پژوهش‌های صورت گرفته بیان شده است که مناطق دریایی و ساحلی پس از آب و هوا دومین جاذبه‌ی گردشگری می‌باشد و همچنین در بین تمام فعالیت‌های متمرکز بر نوار ساحلی و نزدیکی اقیانوس‌ها، تنها گردشگری و تفریحات مبتنی بر ساحل و دریا از تنوع بسیار بالایی برخوردار است و با گذر زمان و پیشرفت تکنولوژی نیز شاهد افزایش تنوع و اشکال گردشگری ساحلی و دریایی خواهیم بود. کشور ما نیز در مناطق شمالی و جنوبی خود از سواحل زیبا و بکری برخوردار است و گردشگری مبتنی بر مناطق ساحلی و دریایی دارای اولویت بالایی در بین انتخاب مردم از میان انواع گردشگری‌ها می‌باشد (غفوری و همکاران، ۱۳۹۲؛ UNEP، ۲۰۰۹).

از نگاهی دیگر می‌توان بیان داشت که گردشگری به‌عنوان نیروی محرکه‌ای برای بهبود توسعه اقتصادی در مناطق ساحلی و جزایر است که در برخی موارد مانند مناطق کارائیب، سود اقتصادی حاصل از گردشگری بیش از ۷۵ درصد از درآمد ناخالص ملی را شامل می‌شود. توسعه روزافزون صنعت گردشگری موجب شده است که در بین کشورهای حاشیه خلیج فارس رقابت تنگاتنگی در زمینه گسترش صنعت گردشگری و درآمدزایی از آن ایجاد شود. در این رابطه، طیف وسیعی از تجهیزات و تسهیلات مدرن و با تکنولوژی روز دنیا برای اقامت گردشگران و لذت بردن از فعالیت‌های تفریحی در سواحل و اقیانوس و کسب تجارب ماندگار و امن در سواحل کشورهای حاشیه خلیج فارس ایجاد شده است. اگرچه هزینه‌های بسیار بالایی برای ساخت و تعبیه این تجهیزات صرف شده است اما تأثیر مثبتی بر کیفیت گردشگری و به‌دنبال آن درآمدزایی خواهد داشت (خانی و همکاران، ۱۳۸۸).

بطور کلی در سیستم اقتصاد جهانی، جایگاه صنعت گردشگری رو به رشد است و به اندازه‌ای در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها اثرگذار است که اقتصاددانان از آن به عنوان صادرات نامرئی نام برده‌اند. همچنین نقش سواحل و دریاها در صنعت گردشگری امروزه غیرقابل انکار است و این مناطق مقصدی بسیار جذاب برای گردشگران می‌باشد که برای جذب گردشگر و توسعه گردشگری ساحلی و دریایی نیاز به برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری و درک دقیق سیستم‌های اجتماعی، محیط‌زیستی و سیاسی حاکم بر این مناطق می‌باشد (قریشی میناباد و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین باید بیان شود که توسعه گردشگری ساحلی و دریایی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی چشم‌انداز ۱۴۱۵ در استان هرمزگان مورد توجه قرار گرفته است. شهرستان بندر لنگه ملقب به بندر مروارید دارای جاذبه‌های طبیعی مانند سایه‌خوش (محلی که صحرا به دریا متصل می‌شود)، آبشار بدو، چشمه‌های آبگرم، سواحل مهتابی، چشمه‌ی شاه احمد، ساحل صدف، سواحل مکسر بندر مقام و نزدیکی جزایری مانند کیش، فارور، تنب بزرگ و کوچک و جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و مذهبی مانند عمارت فکری، مسجد ملک ابن عباس، قلعه شیخ سلطان المرزوقی، قلعه لستان، قلعه پرتغالی‌ها، مسجد افغان، مسجد حاجی خداداد (اولین مسجد تشیع در بندر لنگه)، مسجد غیاث، مسجد سلطان العلماء، آب انبار تاریخی برکه دریا دولت، خانه گلستان و موزه مردم‌شناسی در بندر کنگ و غیره می‌باشد (لاری، ۱۳۹۳؛ مجموعه مطالعات آمایش سرزمین استان هرمزگان، ۱۳۹۷). همچنین این شهرستان به جاده‌های ارتباطی درون کشور متصل است و دارای نزدیکترین بندر فعال در امر صادرات و واردات به کشورهای همسایه خلیج فارس است و دارای صنایع شیلات، مزارع پرورش میگو و همچنین کارگاه‌های لنج‌سازی می‌باشد. بندر لنگه با وجود داشتن جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و مذهبی فراوان و همچنین راه‌های ارتباطی با داخل و خارج از کشور، همچنان از نبود امکانات و زیرساخت‌های مطلوب برای اسکان گردشگران و فعالیت‌های گردشگری رنج می‌برد. با شناسایی پتانسیل‌های گردشگری ساحلی و دریایی در این شهرستان و همچنین ارائه استراتژی‌هایی با هدف توسعه گردشگری سازگار با شرایط منطقه، بندر لنگه می‌تواند به‌عنوان یک مقصد مهم گردشگری در سطح استان هرمزگان و کشور و حتی بین‌المللی مطرح شود. در واقع ضرورت انجام تحقیق حاضر، شناخت نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری ساحلی و دریایی شهرستان بندر لنگه با توجه به شناسایی و پتانسیل جاذبه‌های گردشگری منطقه و ارائه راهبردهایی برای توسعه گردشگری ساحلی و دریایی منطقه با تکیه بر مطالعات نظری مطرح شده می‌باشد این پژوهش در راستای کمک به تحقق توسعه پایدار گردشگری ساحلی و دریایی به‌عنوان یکی از اهداف بلند مدت استان در برنامه آمایش سرزمین استان مطرح شده است.

۲- پیشینه پژوهش

در رابطه به ضرورت‌های توجه به گردشگری ساحلی و شناخت راهبردها و الزامات مطالعات مختلفی صورت گرفته است، و با توجه به تبیین ضرورت‌های راهبردی توجه به گردشگری ساحلی مبتنی بر مطالعات انجام شده، در پیشینه به مهمترین مطالعات داخلی و خارجی این حوزه اشاره می‌شود.

بهرامیان (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به ارزیابی گردشگری ساحلی پایدار با استفاده از مدل راهبردی SWOT در بخش ساحلی شهرستان دیر واقع در استان بوشهر پرداخت. در این تحقیق، شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی بود و برای بررسی و

سنجش شاخص‌های گردشگری پایدار از پرسشنامه استفاده شد و برای تجزیه و تحلیلی اطلاعات بدست‌آمده از SWOT و نرم‌افزار SPSS استفاده شد و نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که مهمترین نقاط قوت عبارت بودند از: استفاده از ظرفیت‌های گردشگری جزایر زیبا و بکر، بهره‌برداری از سواحل زیبای ماسه‌ای، سنگی و مرجانی و در بخش نقاط ضعف کمبود زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی برای گردشگران، نامناسب بودن تأسیسات ورزشی و تفریحی و کمبود بودجه جهت توسعه زیرساخت‌ها در سواحل از مهمترین عوامل بودند.

رمضان‌نژاد و رکن‌الدین افتخاری (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای به توسعه گردشگری سواحل نزدیک مناطق روستایی در استان گیلان پرداختند و بدین منظور از مدل SWOT برای تدوین راهبردها استفاده نمودند. اولویت راهبرها براساس نمره نهایی جذابیت آن‌ها تعیین شد که به ترتیب مواردی مانند واگذاری امور گردشگری ساحلی به سازمان‌ها و موسسات مربوطه برای مدیریت و برنامه‌ریزی، توجه به مدیریت و بازاریابی کارآمد و اثربخش، برگزاری همایش‌ها، کارگاه‌ها و دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی به منظور ایجاد تخصص و توانمندی در منابع انسانی سازمان‌ها، آسان‌سازی روند اخذ مجوزهای ایجاد مشاغل مرتبط با گردشگری ساحلی برای جوامع میزبان، تشویق سرمایه‌گذاران به خصوص در بخش خصوصی برای توسعه زیرساخت‌های گردشگری و تشکیل کمپین‌های مردمی برای آموزش و ارتقاء فرهنگ حفظ محیط‌زیست سواحل از اهمیت به‌سزایی برخوردار هستند.

صمدی طاری و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای به بررسی شرایط مدیریت راهبردی توسعه پایدار گردشگری در مناطق ساحلی با استفاده از مدل SWOT و ماتریس QSPM در استان مازندران پرداختند. این مطالعه در سه مرحله انجام شد که در مرحله اول ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی تهیه شد، در مرحله دوم راهبردهای متناسب با عوامل با تهیه ماتریس فرصت‌ها، تهدیدات، قوت‌ها و ضعف‌ها ارائه گردید و در مرحله سوم با تهیه ماتریس QSPM، استراتژی‌های برتر انتخاب شدند. نتایج مطالعه نشان داد که اولویت اول در راستای اهداف مدیریت راهبردی مناطق گردشگری ساحلی، راهبرد هدایت توسعه گردشگری ساحلی در منطقه بر اساس استقرار مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی می‌باشد و اولویت‌های دوم و سوم به ترتیب اصلاح سیاست‌های توسعه گردشگری بر اساس مطالعات استراتژیک و به‌کارگیری مکانیزم‌های مدیریت محیط‌زیستی شامل ارزیابی محیط‌زیستی استراتژیک می‌باشد.

علیزاده و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای به ارزیابی و تعیین راهبردهای توسعه گردشگری پایدار در نواحی ساحلی بخش‌هایی از استان هرمزگان با تمرکز بر گردشگری طبیعت محور پرداختند. در این پژوهش نقاط قوت و ضعف گردشگری و همچنین فرصت‌ها و تهدیدها با استفاده از روش SWOT مورد بررسی قرار گرفت و راهبردهای توسعه‌ی پایدار براساس نتایج SWOT تعیین گردید و به منظور اولویت‌بندی راهبردها از رویکرد QSPM استفاده شد. نتایج این تحقیق نشان داد که راهبردهایی مانند تهیه نمودن تجهیزات و تسهیلات مطلوب گردشگری طبیعت‌محور در سواحل، تخصیص تجهیزات مناسب برای تفریحات و ورزش‌های مبتنی بر محیط دریایی و همچنین تشویق گردشگران علاقه‌مند به طبیعت در استان‌های اطراف و همچنین کشورهای منطقه دارای بیشترین اهمیت و امتیاز می‌باشند.

لیو و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای به ارزیابی توسعه گردشگری ساحلی در منطقه اقتصادی شبه جزیره شاندونگ در کشور چین پرداختند و با استفاده از مدل SWOT شدت نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری ساحلی را در این منطقه محاسبه نمودند. نتایج مطالعه نشان داد که استراتژی پیشگام استفاده از فرصت‌ها باید به‌طور فعالانه اجرا شود و تمرکز بر اجرای استراتژی‌های تهاجمی، محافظه‌کارانه، رقابتی-تنوع و تدافعی باید به‌طور شفاف مدنظر قرار گیرد.

مالیک و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به ارائه راهکارهایی برای توسعه گردشگری پایدار با استفاده از رویکردهای SWOT و QSPM در منطقه ساحلی تامیل نادو ۴ در هندوستان پرداختند. اطلاعات و داده‌ها از طریق پرسشنامه، مرور مطالعات قبلی، مصاحبه جمع‌آوری گردید. نتایج این مطالعه نشان داد که این منطقه در رابطه با اسکان بازدیدکنندگان و آلودگی‌های محیط‌زیستی با مشکلاتی روبرو است و اگر دولت محلی می‌خواهد از طریق برخی استراتژی‌های مناسب و مشخص توسعه گردشگری را ترویج دهد، باید روی نقاط ضعف و فرصت‌هایی برنامه‌ریزی کند که اثرات نامطلوب محیط‌زیستی را کاهش داده و کیفیت خدمات را ارائه دهد و از نظر استراتژیک منطقه را به ناحیه‌ای برای گردشگری پایدار تبدیل کند.

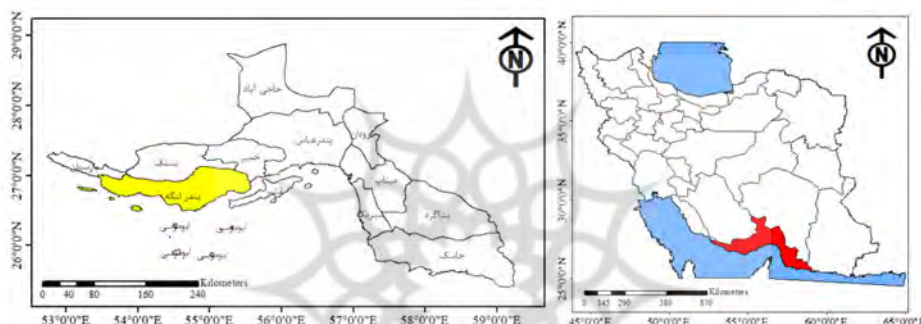
ناوارو-مارتینز و همکاران (۲۰۲۰) از مدل SWOT، به منظور حمایت از تنوع زیستی و گردشگری پایدار در سواحل پارک ملی کاگوانس واقع در کشور کوبا استفاده نمودند. در این مطالعه نقاط قوت و فرصت‌های شناسایی شده برای پارک ملی اهمیت بیشتری از نقاط ضعف و تهدیدهای موجود داشته‌اند. براساس تحلیل صورت گرفته توسط مدل SWOT مشخص شد که این منطقه دارای قابلیت‌های بالایی برای گردشگری و فعالیت‌های آموزشی است.

- 1 Liu
- 2 Shandong
- 3 Mallick
- 4 Tamil Nadu
- 5 Navarro-Martinez

مرور مطالعات صورت گرفته در داخل و خارج از کشور نشان می‌دهد که استفاده از پتانسیل گردشگری ساحلی و دریایی و توسعه آن بسیار مورد توجه قرار گرفته است و برای استفاده از چنین پتانسیلی باید مطالعاتی در رابطه با نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه گردشگری در مناطق ساحلی و دریایی صورت گیرد که در این رابطه در مطالعات مختلف مدل‌های تحلیلی مانند SWOT و QSPM مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در واقع با استفاده از مدل‌های تحلیلی و برنامه‌ریزی استراتژیک و نتایج حاصل از آن‌ها می‌توان به ارائه راهبردها و استراتژی‌هایی برای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در بخش سواحل و دریا پرداخت که تحقیق حاضر نیز بر این امر تأکید داشته است.

۳- محدوده مطالعاتی

منطقه مورد مطالعه در تحقیق حاضر، شهرستان بندر لنگه واقع در مختصات جغرافیایی ۲۶ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۲۷ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۵ درجه ۳۰ دقیقه طول شرقی می‌باشد (شکل ۱-۳). شهرستان بندر لنگه در ۲۵۱ کیلومتری جنوب غربی بندرعباس، یکی از قدیمی‌ترین بندر جهان واقع شده است. از سمت شمال با استان فارس و شهرستان بستک، از سمت جنوب به خلیج فارس و از سمت شرق به شهرستان بندر خمیر و از غرب با شهرستان پارسین هم مرز می‌باشد. مساحت شهرستان بندر لنگه ۸۲۱۰ کیلومتر مربع و طول خطوط ساحلی آن ۵۰۷ کیلومتر است و براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیتی معادل با ۱۵۹۳۵۸ نفر دارد (درگاه ملی آمار، ۱۴۰۰).

شکل ۱. موقعیت شهرستان بندر لنگه در استان هرمزگان

۴- مبانی نظری

در چند دهه اخیر، صنعت گردشگری از یک نوع فعالیت بومی و درون مرزی، به رویدادی اثرگذار در اقتصاد جامعه جهانی تبدیل شده است. رشد چشمگیر صنعت گردشگری دلیلی بر این امر بوده است که بسیاری از محققان و صاحب‌نظران، قرن بیستم را به قرن شکوفایی گردشگری نسبت دهند. همچنین صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از منابع کسب درآمد برای دولت‌ها و حرکت به‌سوی توسعه پایدار می‌باشد و به‌همین دلیل توسعه گردشگری و زیرساخت‌های آن و مطالعاتی مرتبط با چگونگی بهبود صنعت گردشگری در مکان‌های مختلف موجب ایجاد اشتغال‌زایی و تغییرات مثبت در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوامع تحت‌تأثیر فعالیت‌های گردشگری می‌گردد. در این بخش به طور مختصر به برخی از مفاهیم گردشگری با تأکید بر گردشگری ساحلی و دریایی می‌پردازیم (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۰؛ سالارزهی و میرزاده، ۱۳۹۴). گردشگری ساحلی و دریایی را می‌توان با تمرکز بر دو بخش سواحل و دریا تعریف کرد. گردشگری ساحلی، طیف وسیعی از گردشگری، فراغت و فعالیت‌های تفریحی را در نواحی ساحلی و آب‌های نزدیک به مناطق ساحل در برمی‌گیرد. بر همین اساس ارائه محصولات گردشگری ساحلی شامل اقامت، پذیرایی، محصولات غذایی و زیرساخت، پشتیبانی از توسعه ساحلی را شامل می‌شود. سواحل دریاها و اقیانوس‌ها با برخورداری از وجود آب و سرگرمی‌های آبی، پوشش گیاهی، زمین‌شناسی و خاک، اقلیم مطلوب، صنعت و تأسیسات مورد نیاز می‌توانند فرصت مناسبی را در راستای جذب گردشگر ارائه دهند. از نگاه مطلوبیت ساحل برای گردشگران می‌توان این مناطق را به ۴ بخش تقسیم نمود (مجموعه مطالعات آمایش سرزمین استان هرمزگان، ۱۳۹۷):

آب‌های ساحلی: این منطقه‌ی نزدیک ساحل، از فلات قاره شروع می‌شود و تا ساحل امتداد دارد. غنی‌ترین ناحیه برای فعالیت‌های ماهی‌گیری است و غالباً صخره‌ها و ستون‌های سنگی چشم‌نوازی نیز در این مناطق مشاهده می‌شود.
منطقه ساحل: محدوده‌ای از دریا و خشکی را شامل می‌شود و اگر شنی باشد پتانسیل برگزاری بسیاری از بازی‌ها و ورزش‌های آبی را دارد.

منطقه پهنه‌رانه‌ای: این ناحیه پشت ساحل را دربرمی‌گیرد و فعالیت‌هایی مانند چادر زدن، گردش در بیرون از منطقه، هتل‌ها و دیگر تفرج‌ها و امکانات را شامل می‌شود و چشم‌انداز این منطقه دریا و سواحل آن است. منطقه پسرکانه: این ناحیه اشاره به اراضی پشت مناطق ساحلی دارد که خدماتی برای فعالیت‌های تفریحی در این مناطق تعبیه می‌شود.

همچنین یک نوع دسته‌بندی گردشگری ساحلی مبتنی بر فعالیت‌های طبیعی و انسان‌ساخت وجود دارد که از این دیدگاه دو گروه فعالیت مدنظر قرار دارد که عبارتند از:

فعالیت‌های مبتنی بر طبیعت: شامل ماهی‌گیری، شنا، حمام آفتاب، غواصی در مناطق ساحلی، قایقرانی و اسکی روی آب. فعالیت‌های مبتنی بر تسهیلات انسان: شامل خرید، استفاده از رستوران، پارک‌های ساحلی، پلاژها، هتل‌های ساحلی، سینماهای روباز و غیره (سجادی و همکاران، ۱۳۹۲).

گردشگری دریایی به عمده فعالیت‌هایی دور از ساحل و در محیط آبی مانند جت اسکی، قایق سواری، ماهی‌گیری در آب‌های کم‌عمق، شنا، دریانوردی، غواصی در آب‌های عمیق اشاره دارد.

گردشگری ساحلی و دریایی در استان هرمزگان

وقتی درباره‌ی گردشگری بحث می‌شود، موضوع مصرف آب و وجود آن مورد بررسی قرار می‌گیرد و ارتباط تنگاتنگی بین آب و صنعت گردشگری وجود دارد. در بحث گردشگری وجود آب تنها برای مصارف روزانه گردشگران مطرح نیست بلکه عاملی برای جذابیت فعالیت‌های گردشگری است. برای مثال گردشگران علاقه‌مند به فعالیت‌هایی مانند آب‌درمانی در چشمه‌های آب معدنی و آب دریا، شنا یا حمام کردن در دریا یا آب‌شیرین رودخانه یا دریاچه‌ها، ورزش‌های آبی مانند غواصی، قایق‌رانی، بادسواری و کشتی‌رانی می‌باشند. بطورکلی گردشگری ساحلی و دریایی تحت‌تأثیر جذابیت‌های رودخانه‌ها، آبشارها، دریاچه‌ها، چشمه‌های آب‌گرم و سواحل است. در نگاهی جامع، گردشگری ساحلی و دریایی را می‌توان به طبقات زیر در استان هرمزگان تقسیم کرد (مجموعه مطالعات آمایش سرزمین استان هرمزگان، ۱۳۹۷):

گردشگری دریایی: این نوع گردشگری شامل فعالیت‌هایی مانند شنا، غواصی، سفرهای کوتاه تفریحی به جزایر اطراف، اسکی روی آب، جت‌اسکی، تماشای آکواریوم دریایی، ماهیگیری در آب‌های عمیق و همچنین مشاهده دلفین‌ها می‌باشد. گردشگری ساحلی: در این نوع گردشگری تمرکز بر برگزاری تورهای غواصی، تورهای مشاهده لاک‌پشت‌ها، برگزاری مسابقات ورزشی ساحلی و آبی، عرضه نمایشگاه‌های ساحلی و ارائه صنایع دستی، برگزاری جشنواره‌هایی مانند ساخت مجسمه‌ای شنی و نقاشی از غروب دریا و برگزاری جشن‌های ملی و محلی می‌باشد.

در تقسیم‌بندی انواع گردشگری ساحلی و دریایی عقاید متفاوتی از سوی محققین بیان شده است که می‌توان آن‌ها را در دو گروه کلی قرار داد: گروه اول بیانگر اینست که هرگونه جاذبه گردشگری فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و ورزشی که در نزدیکی مناطق ساحلی است و همچنین انواع جاذبه‌هایی مانند رودخانه، قنات و چشمه که در مکان‌هایی دور از سواحل قرار دارند را می‌توان در قالب گردشگری آبی جای داد و گروه دوم تأکید بر انواع جاذبه‌های واقع شده در نزدیکی خطوط ساحلی دارد که رویکرد مطالعه حاضر نیز به نظریات گروه دوم نزدیک می‌باشد.

۱-۴- مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری ساحلی و دریایی

توجه روزافزون و چشمگیر به مناطق ساحلی و دریایی به‌منظور گسترش فعالیت‌های گردشگری، یک فرصت بی‌نظیر برای بهبود وضعیت اقتصادی جوامع بومی است اما همواره نگرانی‌هایی در رابطه با نحوه مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری و پیامدهای آن وجود دارد (سجادی و همکاران، ۱۳۹۷). بنابراین باید در این رابطه به توسعه‌ی پایدار گردشگری توجه نمود که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و اهمیت اخلاقیات و مبانی اقتصاد و منافع اقتصادی مدنظر قرار گرفته شده است و تلاش بر این است که توسعه‌ای همه‌جانبه و متعادل جایگزین نگاه کاملاً اقتصادی و منفعت‌گرایانه شود (الوانی و پیروزیخت، ۱۳۸۵). در واقع اصول گردشگری پایدار بر حفظ و بهره‌بردن از سیستم‌های منابع انسانی و طبیعی در طی زمان استوار است (سجادی و همکاران، ۱۳۹۷) و باتلر بر این اعتقاد بود که گردشگری پایدار با تمرکز بر جوامع بومی معنا دارد و برای رسیدن به پایداری می‌بایست به گردشگران ساکنان محلی و جاذبه‌های طبیعی ارزش داد (Butler, 1998). بنابراین، موضوعی که در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری در نواحی ساحلی و دریایی حائز اهمیت است ارتقاء کیفیت گردشگری در چارچوب اهداف توسعه پایدار می‌باشد و در این راستا مدیریت تمامی منابع می‌بایست به‌گونه‌ای صورت گیرد که آثار مثبت گردشگری در منطقه باقی بماند (درویشی و همکاران، ۱۳۹۷). برای تمرکز بر اهداف توسعه پایدار گردشگری باید از قبل مطالعاتی در رابطه با قابلیت‌ها، نقاط ضعف، منابع طبیعی و وضعیت اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی منطقه صورت گیرد تا بتوان به برنامه‌ریزی و مدیریت هرچه بهتر منطقه برای حرکت به سوی آثار مثبت گردشگری و سودآوری آن رسید.

۴-۲- ضرورت های گردشگری ساحلی

گردشگری دریایی و ساحلی و در کنار آن توسعه ورزش‌های آبی و ساحلی به‌عنوان رویکردی سودآور در جهان محسوب می‌شود که کشورهای متعددی با بررسی و ارزیابی ظرفیت‌های خود به‌دنبال استفاده از این سبک گردشگری و افزایش قدرت اقتصادی خود هستند زیرا گردشگری می‌تواند در مواردی منفعت اقتصادی مطلوب‌تری را در مقایسه با درآمد نفتی داشته باشد و به‌همین دلیل است که خیلی از کشورهای دارای سواحل یا بدون ساحل با ایجاد جزایر مصنوعی به‌دنبال پیش‌روی در آب و بهره‌مندی از این نوع گردشگری می‌باشند. در این رابطه باید اشاره داشت که ساختار اقتصادی ایران بعد از اکتشاف نفت و بهره‌برداری از منابع نفتی به طرز چشمگیری به صادرات نفت خام و فرآورده‌های نفتی وابسته بوده است و تاکنون تلاش‌های همه‌جانبه برای خروج از اقتصاد وابسته به نفت و حرکت به سوی اقتصاد غیرنفتی نتایج خوشایند و موفقیت‌آمیزی برای دولت نداشته است. همچنین برای تولید منابع جدید درآمدزایی، نیاز به بهره‌گیری از تمامی ظرفیت‌های کشور می‌باشد. در چنین شرایطی باید اشاره داشت که همواره ایران از لحاظ جاذبه‌های فرهنگی، تمدنی و همچنین از نظر تنوع گردشگری و صنایع دستی جزو کشورهای منتخب در جهان بوده است (ابراهیم‌زاده و آقاسی‌زاده، ۱۳۸۸). همچنین منطقه خلیج فارس به‌دلیل برخورداری از سواحل شنی و صخره‌ای، زیستگاه انواع آبسنگ‌های مرجانی، لاک‌پشت‌ها، دلفین‌ها، نهنگ‌ها، جلبک‌ها و علف‌های دریایی، جنگل‌های حرا، وجود بنادر تاریخی، زیستگاه پرندگان، اسکله‌های تفریحی، لنج‌سواری و امکان برقراری انواع تفریحات دریایی منطقه‌ای خاص و بی‌نظیر در سطح جهان است اما سواحل استان هرمزگان و به‌خصوص شهرستان بندرلنگه در صنعت گردشگری با ضعف‌های بنیادین روبرو هستند و جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و اجتماعی این منطقه به نحو شایسته‌ای در صنعت گردشگری ارائه نشده است.

شهرستان بندر لنگه ملقب به بندر مروارید دارای جاذبه‌های طبیعی مانند سایه‌خوش (محلی که صحرا به دریا متصل می‌شود)، آبشار بدو، چشمه‌های آبگرم، سواحل مهتابی، چشمه‌ی شاه احمد، ساحل صدف، سواحل مکسر بندرمقام و نزدیکی جزایری مانند کیش، فارور، تنب بزرگ و کوچک و جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و مذهبی مانند عمارت فکری، مسجد ملک ابن عباس، قلعه شیخ سلطان المرزوقی، قلعه لستان، قلعه پرتغالی‌ها، مسجد افغان، مسجد حاجی خداداد (اولین مسجد تشیع در بندر لنگه)، مسجد غیاث، مسجد سلطان العلماء، آب انبار تاریخی برکه دریا دولت، خانه گلستان و موزه مردم‌شناسی در بندر کنگ و غیره می‌باشد (لاری، ۱۳۹۳؛ مجموعه مطالعات آمایش سرزمین استان هرمزگان، ۱۳۹۷). همچنین این شهرستان به جاذبه‌های ارتباطی درون کشور متصل است و دارای نزدیکترین بندر فعال در امر صادرات و واردات به کشورهای همسایه خلیج فارس است و دارای صنایع شیلات، مزارع پرورش میگو و همچنین کارگاه‌های لنج‌سازی می‌باشد. بندر لنگه با وجود داشتن جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و مذهبی فراوان و همچنین راه‌های ارتباطی با داخل و خارج از کشور، همچنان از نبود امکانات و زیرساخت‌های مطلوب برای اسکان گردشگران و فعالیت‌های گردشگری رنج می‌برد. با شناسایی پتانسیل‌های گردشگری ساحلی و دریایی در این شهرستان و همچنین ارائه استراتژی‌هایی با هدف توسعه گردشگری سازگار با شرایط منطقه، بندر لنگه می‌تواند به‌عنوان یک مقصد مهم گردشگری در سطح استان هرمزگان و کشور و حتی بین‌المللی مطرح شود.

۴-۳- محدودیت‌های گردشگری ساحلی و دریایی

سواحل اقیانوس‌ها جزو جاذبه‌های گردشگری مهمی هستند که در عرض‌های میانی کره زمین واقع شده‌اند و در فصل بهار و تابستان با بیشترین تقاضای گردشگری روبرو هستند ولی باید به این نکته توجه نمود که استفاده از سواحل با محدودیت‌هایی همراه است که خطراتی از قبیل شنا در سواحل و غرق شدن و آلودگی دریا می‌تواند از جمله مهمترین تهدیدها باشد. در کشور ما علاوه بر تهدیدهای طبیعی مناطق ساحلی و بی‌ملاحظگی افراد، عواملی مانند تصرف بخش‌هایی از سواحل به‌خصوص در مناطق شمال کشور و همچنین محدودیت‌های مذهبی، فرهنگی و اجتماعی می‌تواند موجب محدودیت‌های بیشتری در راستای بهره‌گیری از سواحل شود. راهکاری که در این رابطه ارائه می‌شود توجه به رویکرد مکان‌یابی هدفمند و ساخت دهکده‌ها و مجتمع‌های گردشگری ساحلی است که می‌تواند شرایطی را برای استفاده عموم مردم از سواحل فراهم سازد و با تجهیز مجتمع‌های گردشگری ساحلی می‌توان خدماتی از قبیل اقامت، پذیرایی و تفریحات ساحلی و آبی را با نظارت بر امنیت گردشگران فراهم نمود (مجموعه مطالعات آمایش سرزمین استان هرمزگان، ۱۳۹۷).

۵- نتیجه گیری

مناطق ساحلی به عنوان مناطق دارای منابع اکولوژیکی غنی می‌باشند که می‌توانند بستر مناسبی برای فعالیت‌ها و توسعه‌های چشمگیر اقتصادی و اجتماعی در سراسر جهان باشند. وجود منابع با ارزش اکولوژیکی، تنوع زیستی و برخورداری از ذخایر نفت و گاز و امکان توسعه فعالیت‌های اقتصادی بیانگر اهمیت این مناطق می‌باشد. از سویی با افزایش جمعیت و فشار روز افزون بر منابع اکولوژیکی، صنعت توریسم (گردشگری) نیز موجب اثرات منفی و غیرقابل بازگشت بر محیط‌زیست می‌گردد. مشکلاتی از قبیل فرسایش خاک، تغییرات گسترده در خط ساحلی، تخریب زیستگاه‌های ساحلی، آلودگی آب‌های زیرزمینی و تهدید بهداشت و سلامتی در مناطق به دلیل عدم وجود شبکه‌های مناسب دفع زباله و فاضلاب، علاوه بر تهدید جوامع انسانی، خسارت‌های جبران‌ناپذیری را به اکوسیستم مناطق ساحلی وارد می‌سازد که بهترین رویکرد برای جلوگیری از بروز چنین مشکلاتی، توسعه پایدار گردشگری ساحلی و دریایی است. در مطالعه حاضر، ارائه راهبردهایی به منظور توسعه گردشگری ساحلی و دریایی در شهرستان بندرلنگه مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. اهمیت گردشگری ساحلی و دریایی و جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی با تأکید بر مناطق ساحلی شهرستان بندرلنگه معرفی شد و در نهایت بر اساس مطالعات انجام شده و انطباق آن با محدوده مطالعاتی، راهبردهای مشخص شد که از جمله این راهبردها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد

- انتخاب مدیران و تصمیم‌گیران تحصیل کرده و آگاه به ابعاد مختلف صنعت گردشگری به منظور برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری ساحلی و دریایی؛
- برقراری ارتباط با مدیران و مسئولان مناطق آزاد اطراف و ارائه راهکارهایی برای توسعه گردشگری ساحلی و دریایی؛
- تعیین استراتژی‌های توسعه گردشگری ساحلی و دریایی شهرستان بندرلنگه با تکیه بر راهبردهای ارائه شده در تحقیق حاضر؛
- توجه بیشتر به نظرات ساکنین بومی سواحل و مشارکت دادن آن‌ها در امر توسعه گردشگری ساحلی و دریایی؛
- سرمایه‌گذاری در امور فرهنگی و آموزش روستائیان ساکن سواحل در راستای برقراری ارتباط با گردشگران از طریق برگزاری نشست‌های آموزشی کوتاه‌مدت؛
- تهیه یک سیستم مدرن تبلیغاتی و معرفی جاذبه‌های منطقه با بروزترین ابزارهای تبلیغاتی دنیا بخصوص برای گردشگران داخلی و کشورهای حاشیه خلیج فارس؛

منابع

۱. الوانی، س.، پیروزی، م.، فرآیند مدیریت جهانگردی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۵.
۲. بهرامی، ر.، حبیبی، ک.، قادری، ر.، برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری روستایی (مطالعه موردی: مناطق روستایی استان کردستان)، پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۳۹۰، ۲، ۳.
۳. بهرامیان، ح.، ارزیابی گردشگری ساحلی پایدار با استفاده از مدل راهبردی SWOT، مورد شناسی: بخش ساحلی شهرستان دیر، همایش بین المللی افق‌های نوین در زمین شناسی و علوم جغرافیا، تهران، ۱۳۹۷.
۴. خاندل، م.، نجم‌الدینی، ن.، شناسایی زمینه‌های توسعه گردشگری دریایی جزیره هرمز با استفاده از مدل SWOT و تکنیک QSPM، جغرافیای فضای گردشگری، ۱۳۹۶، ۶، ۲۳، ۱۱۵-۱۳۴.
۵. درویشی، ر.، رضایی، م.، ر.، شمس‌الدینی، ع.، بررسی نقش گردشگری ساحلی در توسعه اقتصادی از نظر شهروندان (مطالعه موردی: بندر دیلم)، فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳۹۷، ۸، ۴، ۴۲۶-۴۱۱.
۶. درویشی، ر.، رضایی، م.، ر.، شمس‌الدینی، ع.، بررسی نقش گردشگری ساحلی در توسعه اقتصادی از نظر شهروندان (مطالعه موردی: بندر دیلم)، فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳۹۷، ۸، ۴، ۴۲۶-۴۱۱.
۷. رمضان‌نژاد، ی.، رکن‌الدین افتخاری، ع.، راهبردهای توسعه گردشگری ساحلی روستایی استان گیلان، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۳۹۸، ۱۴، ۱، ۳۴-۱۹.
۸. سالارزهی، ح.، میرزاده، آ.، شناسایی و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه گردشگری در منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار با رویکرد ترکیبی SWOT-AHP، پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۱۳۹۴، ۸، ۳۰، ۱۴۴-۱۲۱.
۹. سجادی، ژ.، رضویان، م.، حیدری، ج.، جمالی، ح.، نقش مدیریت در توسعه پایدار گردشگری ساحلی از دیدگاه جامعه‌ی میزبان (مطالعه‌ی موردی: شهر بوشهر)، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۳۹۷، ۹، ۳۳، ۲-۳.
۱۰. صمدی طاری، ز.، نوری، ج.، ارجمندی، ر.، مدیریت راهبردی توسعه پایدار گردشگری در مناطق ساحلی با استفاده از مدل SWOT و ماتریس QSOM، (منطقه مورد مطالعه: استان مازندران). علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ۱۳۹۹، ۲۲، ۱، ۲۴۵-۲۲۹.

۱۱. علیزاده، ر.، ایزدی، ح.، آراسته، م.، تعیین راهبردهای توسعه گردشگری پایدار در نواحی ساحلی با تأکید بر گردشگری طبیعت‌محور، مطالعه‌ی موردی: منطقه ساحلی بندر مقام تا بندر حسینه در استان هرمزگان، جغرافیا و توسعه، ۱۴۰۰، ۱۹، ۶۴-۱۹۴.
۱۲. غفوری، ف.، هنرور، ا.، نعمت‌پور، ر.، عوامل موثر در توسعه گردشگری ورزش‌های آبی در شهرهای ساحلی مازندران، دوفصلنامه مدیریت و توسعه‌ی ورزش، ۱۳۹۲، ۲، ۳، ۱۹-۳۰.
۱۳. قریشی میناآباد، م.، معتمدی‌مهر، ا.، فرامرزی گروس، ن.، ارزیابی عملکرد مجتمع‌های گردشگری ساحلی (مطالعه موردی: مجتمع مروازید خزر-شهرستان رشت)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۳۹۰، ۱، ۴، ۲۹-۴۰.
۱۴. لاری، س.، نقش جاذبه‌های زمین‌شناسی و جغرافیایی در توسعه بندر لنگه، دومین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در جغرافیا و گردشگری، تهران، ۱۳۹۳.
۱۵. مجموعه مطالعات آمایش سرزمین استان هرمزگان، سازمان برنامه و بودجه کشور، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان هرمزگان، ۱۳۹۷.
16. Liu, R., Wang, Y. and Qian, Z. (2019). Hybrid SWOT-AHP analysis of strategic decisions of coastal tourism in China: A case study of Shandong Peninsula Blue Economic Zone. In: Gong, D.; Zhu, H., and Liu, R. (eds.), Selected Topics in Coastal Research: Engineering, Industry, Economy, and Sustainable Development. Journal of Coastal Research, 94, 671-676. Coconut Creek (Florida), ISSN 0749-0208.
17. Mallick, S., Rudra, S., Smanta, R. (2020). Sustainable ecotourism development using SWOT and QSPM approach: A study on Rameswaram, Tamil Nadu, International Journal of Geoheritage and Parks, 8(3), 185-193. <https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2020.06.001>.
18. Navarro-Martinez, Z., Crespo, C., Hernandez-Fernandez, L., Ferro-Azcona, H., Gonzalez-Diaz, S., McLaughlin, R. (2020). Using SWOT analysis to support biodiversity and sustainable tourism in Caguanes National Park, Cuba, Ocean & Coastal Management, 193, 105188. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2020.105188>.
19. Butler, R. (1998). Sustainable tourism system, Expansion of sustainable rural tourism in Sweden, in Bramwell & B.lane, rural tourism and sustainable rural development, pp.77.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی